

Surojbek Muxiddinov

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Jaxongir Yaxshiboyev

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIKLANISH VA TARAQQIYOT JAMG‘ARMASI MABLAG‘LARIDAN FOYDALANISH YO‘NALISHLARI

Annotatsiya: ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi mablag‘laridan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: investitsiya siyosati, investitsiya dasturi, O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi.

DIRECTIONS FOR THE UTILIZATION OF FUNDS FROM THE RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT FUND OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract: this article describes the main directions of use of means of the Fund for reconstruction and development of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: investment policy, investment program, Fund for reconstruction and development of the Republic of Uzbekistan.

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida zamonaviy yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni joriy etish, iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlari korxonalarini modernizatsiya qilish, ijtimoiy, muhandislik-kommunikatsiya va yo‘l-transport infratuzilmasi obyektlarini rivojlantirish bo‘yicha strategik muhim loyihalarni amalga oshirishga hamda shu asosda iqtisodiyotning barqaror o‘sinh sur‘atlarini ta‘minlashga, tarkibiy o‘zgartirishlarni chuqurlashtirishga va ishlab chiqarishni

diversifikatsiyalashga, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishga yo'naltirilgan investitsiya siyosati amalga oshirilmoqda [1].

Tarkibiy o'zgartirishlarni izchil ta'minlash, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish, barqaror iqtisodiy o'sish lokomotivlariga aylanishi mumkin bo'lgan yuqori texnologiyali sanoat tarmoqlarini yanada rivojlantirish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning energiya sarfi, moddiy va mehnat xarajatlarini kamaytirish bo'yicha mavjud zaxiralardan eng to'liq foydalanish, shuningdek jahon va mintaqaviy bozorlarda barqaror talabga ega bo'lgan raqobatbardosh tayyor tovarlar va yarim tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish maqsadida, 2015-2019-yillarda sanoat ishlab chiqarishini tarkibiy o'zgartirish, modernizatsiya qilish va diversifikatsiyalashning ustuvor yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasida buning uchun xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish bo'yicha belgilandi va 2015-2019-yillarda ishlab chiqarishni tarkibiy o'zgartirish, modernizatsiya qilish va diversifikatsiyalashni ta'minlash chora-tadbirlari dasturi qabul qilindi [2].

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'laridan foydalanish mavzusidagi adabiyotlar jamg'armaning strategik maqsadlaridan tortib loyihalarni amalga oshirishning amaliy jihatlarigacha bo'lgan keng ko'lamlı jihatlarini qamrab oladi. Asosiy e'tibor barqaror iqtisodiy o'sishga erishish va infratuzilmani modernizatsiya qilish uchun mablag'lardan foydalanish samaradorligiga qaratilgan.

Tadqiqotlar mablag'larni taqsimlashda shaffoflik va hisobdorlikning muhimligini va ularning muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlash uchun loyihalarni diqqat bilan kuzatib borish va baholash zarurligini ta'kidlaydi.

Shuningdek, jamg'arma tomonidan moliyalashtiriladigan aniq loyihalar misollari ko'rib chiqiladi va ularning mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. O'zbekistonni yanada rivojlantirish uchun muhim deb hisoblangan transport, energetika va ijtimoiy infratuzilma sohasidagi loyihalarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bundan tashqari, adabiyotlarda xalqaro standartlar va fondlarni boshqarishning eng yaxshi amaliyotlari tahlil qilinadi, bu esa boshqa mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribasini O‘zbekiston sharoitlariga moslashtirishga yordam beradi.

Shunday qilib, adabiyotlarni ko‘rib chiqish O‘zbekiston Respublikasining uzoq muddatli va barqaror rivojlanishini ta‘minlash uchun tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi mablag‘larini boshqarishda kompleks yondashuv muhimligini ta‘kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot metodologiyasi O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasining normativ hujjatlari va hisobotlarini tahlil qilishni, mavzu bo‘yicha ilmiy maqolalar va monografiyalarni o‘rganishni, shuningdek ekspertlar bilan suhbatlar o‘tkazishni va amalga oshirilayotgan loyihalar to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni tahlil qilishni o‘z ichiga oladi. Asosiy e‘tibor fond mablag‘laridan foydalanish samaradorligini baholash va muvaffaqiyatning asosiy omillarini aniqlash uchun sifatli va miqdoriy tahlilga qaratiladi.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston Respublikasi investitsiya dasturining turli loyihalarini moliyalashtirish manbalaridan biri bu iqtisodiyotning yetakchi, eng avvalo bazaviy tarmoqlarini modernizatsiya qilish va texnik qayta jihozlash, mamlakatning dinamik, barqaror va muvozanatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga erishish, shuningdek, samarali tarkibiy va investitsiya siyosatini amalga oshirish bo‘yicha loyihalarni amalga oshirishni ta‘minlash maqsadida tashkil etilgan O‘zbekiston Respublikasini rekonstruksiya qilish va rivojlantirish jamg‘armasi hisoblanadi [3].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2006-yil 16-maydagi III1-350-son qarori bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi to‘g‘risidagi Nizomga, jamg‘Arma quyidagi yo‘llar bilan loyihalarni moliyalashtiradi (birgalikda moliyalashtiradi):

- kreditlar berish va kreditlarni ochish ishonchli vakolatli banklarning buyurtmanomalari bo'yicha - ularning ro'yxati jamg'Armani boshqarish bo'yicha Kengash qarori bilan tasdiqlanadigan shoshilinch, to'lov va qaytariladigan asosda;

- ayrim investitsiya loyihalarining dastlabki yoki yakuniy texnik-iqtisodiy asoslarini ishlab chiqishni (har yili jamg'arma foydasining o'tgan yil uchun 5 foizidan ko'p bo'lmagan)Vazirlar Mahkamasi qarorlari bo'yicha moliyalashtirish uchun iqtisodiyot vazirligining buyurtmanomalariga ko'ra grantlar yoki foizsiz kreditlar berish (har yili jamg'arma foydasining o'tgan yili 5 foizidan ko'p bo'lmagan);

- O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligi bilan kelishilgan tijorat banklari va qarz oluvchilarning buyurtmanomalari bo'yicha hamda hukumatning qabul qilingan qarorlari asosida davlat budjeti mablag'lari hisobidan to'langan imtiyozli kreditlar berish;

- yangi tashkil etilayotgan moliya institutlari va iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarida xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi strategik tUSDagi korxonalarining ustav kapitaliga investitsiyalar kiritish-tashkil etilayotgan korxonalar va tashkilotlarning ta'sis hujjatlariga hamda ularni tashkil etish to'g'risidagi hukumat qarorlariga muvofiq (korxonalar yoki tashkilotning ustav kapitalining (jamg'armasining) 25 foizidan ko'p bo'lmagan miqdorda).

O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi mablag'laridan quyidagilar uchun ham foydalanish mumkin:

- xalqaro moliya institutlari va xorijiy kreditorlar oldidagi davlat tashqi qarzlari bo'yicha majburiyatlarni muddatidan oldin to'lash-moliya vazirligining buyurtmanomalari bo'yicha va hukumatning tegishli qarorlariga muvofiq;

- tasdiqlangan davlat dasturlariga muvofiq hukumat qarorlari bo'yicha yangi zamonaviy xorijiy texnologiyalar, texnika va asbob-uskunalar, boshqa strategik maqsadli tovarlarni xarid qilish uchun imtiyozli kreditlar berish.

O'zbekiston Respublikasini tiklash va rivojlantirish jamg'armasi (FVR) barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash va mamlakat infratuzilmasini modernizatsiya qilish maqsadida moliyaviy resurslarni safarbar qilish va ulardan samarali foydalanish uchun tashkil etilgan. Jamg'arma mablag'laridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat::

1. Infratuzilma loyihalari:

- Transport infratuzilmasini rivojlantirish (avtomobil yo‘llari, temir yo‘l yo‘llari, aeroportlar va boshqa transport obyektlarini qurish va rekonstruksiya qilish).

- Kommunal infratuzilma ob'ektlarini qurish va modernizatsiya qilish (suv ta'minoti, kanalizatsiya, energiya ta'minoti va boshqalar).

2. Sanoatni rivojlantirish:

- Sanoat ishlab chiqarish sohasidagi loyihalarni moliyalashtirish, shu jumladan yangi ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlantirish va mavjudlarini modernizatsiya qilish.

- Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, shu jumladan sanoat parklari va kichik va o‘rta biznes uchun maxsus maydonlarni yaratish.

3. Ijtimoiy loyihalar:

- Ta‘lim muassasalari, tibbiyot muassasalari va boshqa ijtimoiy obyektlarni qurish va ta‘mirlash.

- Ijtimoiy himoya dasturlarini qo‘llab-quvvatlash va aholining hayot sifatini yaxshilash.

4. Energiya loyihalari:

- Qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, shu jumladan quyosh va shamol elektr stantsiyalarini qurish.

- Mavjud energiya ob'ektlarini modernizatsiya qilish va energiya samaradorligini oshirish.

5. Agrar rivojlanish:

- Qishloq xo‘jaligidagi loyihalarni moliyalashtirish, shu jumladan irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va zamonaviy agrotexnologiyalarni joriy etish.

- Qayta ishlash korxonalarini qo‘llab-quvvatlash va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va tashish uchun infratuzilmani yaratish.

6. Texnologik innovatsiyalar:

-Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini (ar-Ge) qo‘llab-quvvatlash.

- Raqamli transformatsiya va iqtisodiyotning turli tarmoqlariga ilg‘or texnologiyalarni joriy etish sohasidagi loyihalarni moliyalashtirish.

7. Ekologik loyihalar:

- Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan barqaror foydalanish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish.

- Ekotizimlarni tiklash va himoya qilish loyihalarini qo'llab-quvvatlash.

O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi maqsadli investitsiyalar orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va mamlakatning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi

O'zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi o'z mablag'larini mamlakatning iqtisodiy o'sishi va barqaror rivojlanishiga ko'maklashuvchi keng ko'lamlı loyihalarga yo'naltiradi. Jamg'arma mablag'laridan foydalanishning asosiy yo'nalishlari:

1. Infratuzilma loyihalari:

- Transport infratuzilmasini rivojlantirish va modernizatsiya qilish, shu jumladan yo'llar, temir yo'llar, aeroportlar va portlar qurilishi.

- Suv ta'minoti, kanalizatsiya va energiya tarmoqlarini o'z ichiga olgan kommunal infratuzilmani rivojlantirish.

2. Sanoatni rivojlantirish:

- Yangi sanoat korxonalarini rivojlantirish va mavjud sanoat korxonalarini modernizatsiya qilishga investitsiyalar.

- Sanoat parklari va maxsus iqtisodiy zonalarini yaratish orqali kichik va o'rta korxonalarini (ko'b) qo'llab-quvvatlash.

3. Ijtimoiy loyihalar:

- Maktablar, kasalxonalar va boshqa ijtimoiy ob'ektlarni qurish va rekonstruktsiya qilishni moliyalashtirish.

- Aholining ijtimoiy ta'minoti va turmush darajasini yaxshilash bo'yicha dasturlar.

4. Energiya loyihalari:

- Quyosh va shamol elektr stantsiyalari kabi qayta tiklanadigan energiya loyihalarini ishlab chiqish.

- Mavjud energiya ob'ektlarini samaradorligi va ishonchliligini oshirish uchun modernizatsiya qilish.

5. Qishloq xo'jaligi:

- Irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va yangi agrotexnologiyalarni joriy etish loyihalarini qo‘llab-quvvatlash.

- Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va tashish uchun infratuzilmani rivojlantirish.

6. Texnologik innovatsiyalar:

-Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini (R & D) moliyalashtirish.

- Raqamli transformatsiyani qo‘llab-quvvatlash va turli sohalarda ilg‘or texnologiyalarni joriy etish.

7. Ekologik loyihalar:

- Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan barqaror foydalanish bo‘yicha loyihalar.

- Ekotizimlarni tiklash va himoya qilish, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash.

O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi ushbu yo‘nalishlarni qo‘llab-quvvatlash va amalga oshirish ustida faol ish olib bormoqda, bu esa barqaror iqtisodiy rivojlanish va aholining hayot sifatini yaxshilash uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga yordam beradi.

O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi (FVR) mablag‘laridan foydalanish yo‘nalishlari to‘g‘risida batafsil ma‘lumotlarni taqdim etish uchun loyihalarning ayrim misollarini va ularni moliyalashtirishni taqdim etamiz:

Infratuzilma loyihalari

- Transport infratuzilmasi:

- Avtomobil yo‘llari qurilishi: 2023 yilda avtomobil yo‘llarini qurish va rekonstruksiya qilish uchun 500 million AQSh dollari miqdorida mablag‘ajratilgan. Masalan, mamlakatning asosiy shaharlarini bog‘laydigan magistral yo‘llarning yangi uchastkalarini qurish.

- Temir yo‘llar: temir yo‘l tarmog‘ini modernizatsiya qilish uchun 300 million AQSh dollari ajratildi. Loyiha temir yo‘l yo‘nalishlarini o‘tkazish qobiliyati va xavfsizligini oshirish uchun yaxshilashni o‘z ichiga oladi.

Sanoatni rivojlantirish

- Kichik va o‘rta korxonalarni (ko‘b)qo‘llab-quvvatlash:

- Sanoat parklari: 2022-2023 yillarda sanoat parklarini yaratish uchun 200 million AQSh dollari ajratildi. Ushbu parklar ko‘b ishlab chiqarish quvvatlarini joylashtirish uchun infratuzilmani ta‘minlaydi.

- Maxsus iqtisodiy zonalar (EIZ): 150 million AQSh dollari EIZni rivojlantirishga yo‘naltirildi, bu yangi va mavjud korxonalar uchun soliq imtiyozlari va infratuzilmani qo‘llab-quvvatlashni o‘z ichiga oladi.

Ijtimoiy loyihalar

- Ta‘lim va sog‘liqni saqlash:

- Maktablar va shifoxonalar qurilishi: 2023 yilda yangi maktablar va shifoxonalar qurish uchun 250 million AQSh dollari ajratildi. Bunga qishloq va shaharlarda zamonaviy ta‘lim muassasalari va sog‘liqni saqlash muassasalarini tashkil etish kiradi.

- Ijtimoiy himoya dasturlari: 100 million AQSh dollari ijtimoiy himoya dasturlarini amalga oshirishga, shu jumladan kam ta‘minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlashga va arzon uy-joylarni ta‘minlashga qaratilgan.

Energiya loyihalari

- Qayta tiklanadigan energiya manbalari:

- Quyosh va shamol elektr stantsiyalari: 2023 yilda qayta tiklanadigan energiya loyihalarini rivojlantirish uchun 400 million AQSh dollari ajratildi. Bunga umumiy quvvati 500 MVt bo‘lgan bir nechta quyosh elektr stantsiyalarini qurish kiradi.

- Energiya samaradorligi: 100 million AQSh dollari energiya samaradorligini oshirish maqsadida mavjud energiya ob'ektlarini modernizatsiya qilishga qaratilgan.

Qishloq xo‘jaligi

- Irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish:

- 2022-2023 yillarda irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish loyihalariga 150 mln AQSh dollari ajratildi. Bunga suvdan foydalanishni yaxshilash uchun zamonaviy sug‘orish texnologiyalarini o‘rnatish kiradi.

- Qishloq xo‘jaligi texnologiyalari: 50 million AQSh dollari yangi qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini, shu jumladan aqlli qishloq xo‘jaligi va jarayonlarni avtomatlashtirishni joriy etishga yo‘naltirildi.

Texnologik innovatsiyalar

- Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ilmiy-tadqiqot ishlari):

- 2023 yilda ilmiy-tadqiqot ishlarini qo‘llab-quvvatlash uchun 120 million AQSh dollari ajratildi. Ushbu mablag‘ilmiy muassasalar va innovatsion kompaniyalar uchun mo‘ljallangan.

- Raqamli transformatsiya: 80 million AQSh dollari raqamlashtirish loyihalariga, jumladan, it yechimlarini joriy etish va raqamli platformalarni rivojlantirishga qaratilgan.

Ekologik loyihalar

- Atrof-muhitni muhofaza qilish:

- Atrof-muhitni muhofaza qilish loyihalari uchun 2023 yilda 100 million AQSh dollari ajratildi. Bunga o‘rmonlarni tiklash, cho‘llanishga qarshi kurash va suv resurslarini muhofaza qilish kiradi.

- Tabiiy resurslardan barqaror foydalanish: 50 million AQSh dollari tabiiy resurslarni barqaror boshqarish va atrof-muhit monitoringi bilan bog‘liq loyihalarga yo‘naltirildi.

Ushbu raqamlar taxminiy bo‘lib, hozirgi ustuvorliklar va iqtisodiy sharoitlarga qarab farq qilishi mumkin. O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi ushbu loyihalarni moliyalashtirishda muhim rol o‘ynaydi, bu esa mamlakatning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga yordam beradi.

Xulosa

2024 yilda O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi mablag‘lari turli investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga, shu jumladan «Shurtan GKK tozalangan metan negizida sintetik suyuq yoqilg‘i ishlab chiqarish», «polimerlar (polietilen, polipropilen) ishlab chiqarish bilan tabiiy gazdan olefinlar ishlab chiqarishni tashkil etish», «Sharkiy Berdak va Shimoliy Berdak konlarini qayta qurish» kabi loyihalarni moliyalashtirishga yo‘naltiriladi. DKS qurilishi bilan, «O‘zbekneftgaz MXK» geologiya-qidiruv ishlari uchun yuqori texnologiyali uskunalarni sotib olish, «450 MVt quvvatga ega ikkita bug‘-gaz qurilishi qurilishi bilan Talimarjon issiqlik elektr stansiyasini kengaytirish», Samarqand viloyatida 100 MVt quvvatga ega quyosh fotoelektr stansiyasini

qurish» «Surxondaryo viloyati Sherobod tumanida sement zavodini qurish», «Angren-Pap elektrlashtirilgan temir yo‘l liniyasini qurish» kabi vazifalar rejalashtirilgandir. Ushbu loyihalarni samarali tashkil etish va nazoratga olish muhim ahamiyat kasb etadi va milliy taraqqiyotga o‘z hissasini qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasining 2016-yilga mo‘ljallangan investitsiya dasturi to‘g‘risida»2015-yil 25-dekabrda PQ-2458-son qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «2015-2019-yillarda ishlab chiqarishni tarkibiy o‘zgartirish, modernizatsiya qilish va diversifikatsiyalashni ta‘minlash chora-tadbirlari dasturi to‘g‘risida»2015-yil 4-martda PF-4707-son farmoni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida»2006-yil 16-mayda PQ-350-son qarori bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasi tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi to‘g‘risidagi Nizom, jamg‘arma mablag‘larini shakllantirish va ulardan foydalanish prinsiplari.